

ШЫН

1958

ИЮЛЬ

10

ЧЕТВЕРГ

№ 136 (4106)

Өрттөз 20 коп.

СЭКП ТК-да болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде
 Германияның Социалисттик Чаңгыс аай партиязының V съездинче СЭКП-ниң төлөөлеринин чорупканы (1 арын).
 Чехословак Республиканың Президентизи А. Новотныйның ССРЭ-де чоруп турары (1 арын).
 С. Ширап. — Партия организациязының бюросунда (2 арын).
 В. Жулев. — Контроль чок чоруктун түпнели (2 арын).

М. Семен. — Өвүрүнчү колхозтарында тууду ажылы (2 арын).
П. Алексеев. — Колхоз тургузуун улам ырай хөгжүдериң болгаш бажылаарының өргө-ажыктарында (2—3 арындар).
М. Мамонв. — Россия Федерациязында колхозтарын кинофильмдериниң фестивалы (3 арын).
Н. Тымчук. — Күш-ажымчы чеддишкиснер (3 арын).

П. Ушаков. — Белеткеп турар мал чөмөринге шың учеттуу тургузар (3 арын).
Д. Бочаров. — Делегей байдалының допчуланы (4 арын).
 Чөсөк дугуржуштуну болгаш уластар аразының кадды ажылдаштыгы дөш конгресстин белеткел комиссиязының иделгелди (4 арын).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОМУНИСТИГ ПАРТИАЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЯ КОМИТЕТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЯ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

Бүдүрүлге планнын хуусаа бетинде күүседир дээш

СЭКП-ниң XX съездинин төөгүдүг шийтерлерин амдыраалга боттандыра дөш социалисттик чарышты ажылчыннарның ортузунга калбартышаан, бизниң бүдүрүлгелер чөвүлелиниң хөй үрүүзү боттарының планнын хуусаа бетинде күүседирин, продукцияның бот-үнөзүн чингедирин, шынарын бедирин чедип ап турар. Чүрүт улетпүрүнү бүдүрүлгелери бо чымын баштайгы чартымында нияти продукция бүдүрер планын хуусаа бетинде 112,9 хуу, а бараанын продукция бүдүрерин — 118,2 хуу кылдыр күүсеткен.

Бүдүрүлге планнын хуусаа бетинде чедипширнин күүседиринин коо арзамы болуп күш-ажымды бүдүрүчүлүүн бедидер дөш демиседи калбартыншаан, Тываның бүдүрүлгелери баштайгы чартымында чылдан пландан ажыр 3 миллион 246 муң рубльдин продукцияны бүдүрүнүндүргөн, ооң иштинде 6274 тонна хөмүр даш, хөмдө кылган 1309 эш идиштер, 141 муң кезек туубулар бар. Эрткен чылдың баштайгы чартымында дөшүргө нияти продукция бүдүреринин хөмүрүн 1958 чылдың баштайгы чартымында 19,2 хуу немелде өзүдөлдү болган.

Улетпүрү болгаш түдүгү өргөзөп башкаар чоруктуу организациялар улам ырай сайзыраайындар талазы-биле Коммунисттик партияны болгаш Совет чазактын ап чорутуулап улам хөгжөдери бодунуң чаалай үрө-түңүдери берип, ылайык бизниң областтын аяндык улетпүрү дүрген хөгжүдөр хөкөкө шийтерилер садыларын чедиргенин чүрү улетпүрүнү бүдүрүлгелеринин баштайгы чартымында чылда чедип алган бо бедик көргүзүлгө тодаргай хөкөкөп турар. Партия болгаш чазактын ап чорутуулап хөкөгелери муон сонгаар-да улауру үрүңдөдөрин бээр дөрөңгө чигизинишиң турбас.

Боттарының бүдүрүлге планнын хуусаа бетинде күүседир талазы-биле Тожунуң, Шагаан-Артынның, Шуурмактың улетпүрү комбинаттарынын, Кызылдың ыш заводунун, даараның комбинатынын, түүбүтү заводунун коллективтерини өрү мунарчы ажылдык, бедик көргүзүлгө чедип алганар. Бо чылдың баштайгы чартымында чедип алдынтан эки түңүдөрдө биле чөргөштер чымын бүдүрүлге, тууду болгаш транспорт черлеринин ажылдагы бар четпестерини дөмдөгөзөр хөкөк.

Сарыг-Септин районунун комбинаты (директору эш Сергеев), Кызылдың ыш ажыл-агый чери (эш Валов), колбаса фабрикасы (эш Луталин) 1958 чылдың баштайгы чартымында бүдүрүлге планын четпес күүсеткен. Ол ышкаш Кызылдың сүт заводу бодунуң планын ай бүдүрүлдө чедир күүсетпей келген. Бо бүдүрүлге черлеринде продукцияны бот-үнөзүн ама-да бедик, шынарын чавыс, күш-ажымды бүдүрүчүлүүн бедидер, иштиңи курамыларын бүрүн ажылаар дөш демиседи кошкач чорудуп турар.

Областың чүрү улетпүрүнүн өргөлдөп (эш Коссов), эл-сүт улетпүрүнүн областы өргөлдөп (эш Маркин) хамаарышкан бүдүрүлге черлеринин ажылына практиктиң дузааны ама-да четпес көргүзүп, удурутуланы хандырып шыдавын турарын бо фактылар тодаргай хөкөкөп турар. Чүбү өвөртүрүнүң болгаш пассажирлер аргыштарының планынын автотрест өргөлдөп.

ниң чамдык АТБ-лары, ылангык июнь айда четпес күүсеткен, пассажирлерин аргыштарынын органдарга турарында улауу четпестер бар.

«Тыва тууду» трезиниң начальниги эш Харамов, ооң кол инжениери эш Дергунов олар чамдык тууду участкарын баштайгы чартымында четпес күүсеткен келгенер. Тууду черлеринде ажылчыннарның күш-ажымын багай организаштаан, объектилерини тууду материалдары-биле хандырынын үкөктейдирип турар, туудуларын ортузунда социалисттик чарышты өргөздөп удуруп, масса-политиктиң ажылы чөтпес тургускан. Тууду трезинде партия организациязынын секретары эш Емельянов ажылчыннар ортузунда агитация-массалык ажылды хүн бүрдө организаштарына кичээлге кошкаткан. Тууду ажылдарын темпни ама-да оокум, шынарын чавыс, ажылдагы шагала-ла кире чогуур турган чугула объектилер болуп Кызылдың төп электростанциязынын, дөш заводунуң туудулары дыка саадын.

Бүдүрүлге болгаш тууду черлеринде бо четпестер-биле муон сонгаар канчап-да эштежин болбас. 1958 чылдың төңгүзүнө чедир ам баш ажы айлар артыкан. Ынчанга, улетпүр, тууду болгаш транспорт черлеринин ажылына удурутулгада бар четпестерини шийтерилер чайлаанды, оларны удурутулга чер-черде байдалдары тодаргай билери, амгы дөш хөмүдүдүг бүдүрүлгелерин, тууду участкарын мунарчыларын денеленге чедирер өргөзгөс чугула.

Октябрьның социалисттик Улауу революциязының 41 чыл өвүнү байыраанында алдар кылдыр чыл планын хуусаа бетинде — ноябрь 7-ге чедир күүседир, Төрөн чуртка пландан ажыр хөй продукцияны бээр дугайында Кызылдың ыш заводунун, даараның комбинатынын, Туваның районунун комбинатынын ажылчыннарның эгелекчи, патриоттук саналы бүтү талазы-биле деткинишаан, чыл планын хуусаа бетинде күүседир, күш-ажымды бүдүрүчүлүүн бедидер, продукцияны бот-үнөзүн улам чингедир, шынарын ажыкчидер дөш социалисттик чарышты ажылчыннарнын, түдүгүлөрүн ортузунга хүн бүрдө калбартыры, мунарчыларын дүрүлгөзүп, эгелекчи болгаш чартыкчы чүдүдери бүдүрүлгеге непередири, иштиңи курамыларын база аргаларын бүрүн ажылаары бүдүрүлге, тууду черлеринин удурутулуларын, мында партия, профөвилел болгаш комсомол организацияларын негеттишин турар.

Бүдүрүлге планнын хуусаа бетинде күүседир-биле холбашкан айтырыгдарын ажылчыннарның хурадаларында чугаалажып көөрт, оларны санал-оналдарын дыңнаары чугула. Күрүнө планынын ай, квартал бүдүрүлдө чүгө долур эвес, харын ажыр күүседирин хандырып төлөдө, ажылчыннарнын, түдүгүлөрүн ортузунга партияны масса-политиктиң ажылы күшөлдөдөр, ол ооруулаң чедип азыра партияны пропагандалың база агитациянын бүтү хөвүдери, ооң иштинде лекцияны, беседаны, номчулганы, хана солуннарын, агитхуудуларын, көргүзүп болгаш хүндүлөп самбыраларын калбазы-биле ажылаар хөкөкөп турар. Чүбү өвөртүрүнүң болгаш пассажирлер аргыштарының планынын автотрест өргөлдөп.

СЭКП ТК-да болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Совет Эвилелинин Коммунисттик партиязынын Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели 1958 чылдың октябрыда Бүгү-эвилелин хөмүр даш улетпүрүнү ажылдакчыларын чөвүлел хуралын болгаш 1958 чылдың ноябрыда Бүгү-эвилелин кара металлургия ажылдакчыларын чөвүлел хуралын эрттирер дугайында доктаал үндүргөн. Хөмүр даш шахталарынын болгаш кара металлургия бүдүрүлгелеринин ажылчыннарнын, инженер-техниктиң ажылдакчыларын, Улус ажыл-агыйнын чөвүлелдеринин, эртемшинчилел болгаш төлөвилел организацияла-

рынын ажылдакчыларын, профөвилел болгаш комсомол активинин калбак киржилгези-биле ол чөвүлел хуралдарга хөмүр даш улетпүрүн болгаш кара металлургияны улам ырай көдүреринин база бүдүрүлгенин курамыларын эн-не долур ажылаарына, чаа техникумы болгаш ажыкты технологияны, бүдүрүлгени механизаштарын болгаш автоматчыдарын непередириңге үндөзилээш аар индустриянын ол эң чугула адырларынын ажылына шынар талазы-биле көргүзүлгени экижидеринин айтырыгларын чугаалажып көөр.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Совет Эвилелинин болгаш Герман Демократтыг Республиканың чазак төлөөлеринин аразында 1957 чылдын январьнын 3-төн эгелеш 8-ке чедир Москвага болуп эркен чугаалажышкыннарнын үезинде култура талазы-биле үнелиг чүдүдери (уран-чүүлдүн чогаалдарын, архив материалдарын болгаш өске-даа ол янылыг чүүлдери) кайы-кайызында ажыкты үндөзилгө эгитчири-биле холбаалык айтырыгларын көөрүңгө боттарынын белең чоруунуң дугайын талалар меделгээн-нер.

Герман Демократтыг Республиканың музейлеринде болгаш албан черлеринге хамаарышкан, ам Совет Эвилелинде түр кадалала-да турар култура талазы-биле үнелиг чүүлдери дугайында айтырыгын дугуржушкунга дүүштүр ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели көргөн. Ада-чүрттүң Улауу дайынын үезинде Германиянын девискээринге тулчушкуннар болуп турар душта совет шериглер ол үнелиг чүүлдери камгалап алган болгаш ССРЭ-же өвөртүп келген турган.

Совет Социалисттик Республиканың Эвилелинин болгаш Герман Демократтыг Республиканын аразында найралчы харылааларын бажылаар болгаш улам ырай хөгжүдөр сорулга-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели ССРЭ-де кадалатынын чылар културанын айтытылган үнелиг чүүлдери Герман Демократтыг Республиканың чазанга дамчыды бээр деп шийтерин үндүргөн.

Музей талазы-биле ол үнелиг чүүлдериң хөй-хөй көргүзүлгери ховар дээр уран-чечен

азы төөгү-култура талазы-биле укур-дузалык болгаш бүгү кижжи төрөлгөтөнин уран-чечен културазынын эртине-байлактары болуп турар.
 Герман музейлерге хамааржыр болгаш Герман Демократтыг Республиканың чазанга дамчыдып берип турар чогаалдарын аразында мындыг чүүлдөр бар: Бурунгу Чөөн чүктүн уран-чүүлдүн болгаш културазынын турсакаалдары, эрте бурунгу уран-чүүлдүн бүгү дөлегейде сүрагыл турсакаалы—Пергам хүрээлининин кол кезөөнү мрамор даштан кылган кайгамчык фризи, Дрезденниң ногаан чурумалы дижир коллекциядан онзагай уран-чүүлдүн бүдүмелдери, фламанн, француз, немец уран-чурумалдын чогаалдары, а ол ышкыш Европанын яныз-бүрү школаларын чурулаларын коллекциялары, голланд чуркчулар Рембрандтын, Ф. Хальстын, Фридрихс-тун болгаш оон-даа өскөкелерин чогаалдары, а ол ышкыш XVII-XIX вектерде (чүс чылдарда) немец улустун төөгүзүн болгаш културазынын көрүнүктелдир көргүзүп турар архив материалдары.

Совет Эвилелинин чазанын болгаш Герман Демократтыг Республиканың чазанын аразында санал-оналдарын солчуп турганынын үезинде Москвада уран-силгил уран-чүүлдериң А. С. Пушкин аттыг Күрүнө музейинге болгаш Ленинградта—Күрүнө эрмитажына герман музейлерге дамчыдып бээр үнелиг чүүлдери совет хөй-ниңгине таныштырар дөш оларнын делгелгелерин организаштар дугайында дугуржушкун чедип алдынтан.

Германияның Социалисттик Чаңгыс аай партиязының V съездинче СЭКП-ниң төлөөлеринин чорупканы
 Германияның Социалисттик Чаңгыс аай партиязының V съездинче СЭКП-ниң төлөөлеринин чорупканы
 СЭКП Куйбышев обкомунун бирги секретары М. Т. Ефремов, СЭКП Төп Ревизия комиссиязынын кежиңүүн, Украинанын коммунисттик партиязынын ТК-ның секретары В. В. Шербицкий, Белоруссиянын коммунисттик партиязынын Минск обкомунун бирги секретары В. Ф. Шауро олар бар. Төлөөлеринин составында СЭКП ТК-ның Президиумунун кежиңүүнүң кандидат, Герман Демократтыг Республикада Совет Эвилелинин элчини М. Г. Первуюкин киржиңип турар.

Эштер А. И. Микоян, М. А. Суслев, Н. М. Шверник, А. Н. Косыгин олар төлөөлерин Внуков аэродромунга үлдөөнер.
 ССРЭ-де Герман Демократтыг Республиканын хөкөкөкөп турар бүзүрөттүргөн Р. Росмайль база төлөөлерин үлдөөн.

(СЭТА).

Үнген депутаттарнын орнунга Тыва автономнуг областын ажылчы чоннар депутаттарының

областы Сөвединге сонгулдалар чорударынын хүнүнүн дугайында РСФСР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун Чарлыы

Тыва автономнуг областын ажылчы чоннар депутаттарының областы Сөвединге Землеустройствонун Муруну таламы № 16 сонгулда округунуң, «Барлык» сонгузунун № 23 сонгулда округунун болгаш Чадааны хоорайнын Чөөн таламы № 38 сонгулда округунун талазы-биле үнген депутаттарнын орнунга 1958 чылдың июль 27-де өөксөөрүнде сонгулдаалар чорудар.

РСФСР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун Дагазы **М. ТАРАСОВ.**
 РСФСР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун Секретары **И. ЗИМИН.**
 Москва, 1958 чылдың июль 4.

Германияның Социалисттик Чаңгыс аай партиязының V съездинче СЭКП-ниң төлөөлеринин чорупканы

Германияның Социалисттик Чаңгыс аай партиязынын V съездинче СЭКП ТК-ның Президиумунун кежиңүүн болгаш Берлинге чорупкан. Төлөөлеринин составында эштер: СЭКП ТК-ның Президиумунун кежиңүүн болгаш секретары О. В. Куусинен, СЭКП ТК-ның кежиңүүн,

СЭКП Куйбышев обкомунун бирги секретары М. Т. Ефремов, СЭКП Төп Ревизия комиссиязынын кежиңүүн, Украинанын коммунисттик партиязынын ТК-ның секретары В. В. Шербицкий, Белоруссиянын коммунисттик партиязынын Минск обкомунун бирги секретары В. Ф. Шауро олар бар. Төлөөлеринин составында СЭКП ТК-ның Президиумунун кежиңүүнүң кандидат, Герман Демократтыг Республикада Совет Эвилелинин элчини М. Г. Первуюкин киржиңип турар.

Чехословак Республиканың Президентизи А. Новотныйның ССРЭ-де чоруп турары

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА). Чехословакиянын Коммунисттик партиязынын Төп Комитетинин Бирги секретары болгаш Чехословак Республиканың Президентизи А. Новотный, Чехословакиянын партия болгаш күрүнө ажылдакчылары июль 6-нын эртевинде «ТУ-104» деп тускай самолет-биле Тбилисиге чорупкан.
 Совет Эвилелинин Коммунисттик партиязынын Төп Комитетинин Бирги секретары болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Дагазы В. С. Хрущев, Ленинградтың пар-

тия болгаш совет организацияларынның удурутуучулары, хөй-ниңтинин болгаш парлагалың төлөөлөрчилери аалачыларын чүректин ханызындан чыгып чагайы-биле үздөн.
 СЭКП-ниң Ленинград обкомунун бирги секретары, ССРЭ-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун кежиңүүнү И. В. Спиридонов чехословак өңүдүтөрин ама чоразы дөш Ленинниң хоорайның ажылы чоннарынның өмүңөзүндөн изи-биле өөрүп четирегени илергейлел,

чуртка аас-кежиңит аян-чорукту кыллары олара күзөөн.
 А. Новотный хармы сөс чугаалаан.
 Совет Эвилелинин Коммунисттик партиязынын Төп Комитетинин Президиумунун кежиңүүнүге каалды болгаш ТК-ның секретары П. И. Поспелов, ССРЭ-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун Дагазының оравачызы М. П. Тарасов болгаш оон-даа өскөкөп аалачыларын аян-чорукка үлөп чорурлар.

Куйбышевтин гидроудуунда. Куйбышевтин гидро-белдиринин платиназын дамчыштыр доктаамал автобус шимчээниң эгелээ. Чурукта: Куйбышевтин гидробелдиринин платина-зында автобурун. Фото Л. Кауурьян. СЭТА-ның фотохроникасы.

Далчыларнын комплексалиг бригадалында Монгуш Очур-оол «Тыва тууду» трезиниң мунарчы ажылчыны болуп, бүдүрүлге планын 1,5—2 дап-кы күүседип турар.
 Чурукта (солгай талазындан оң талазынче): бригадир Монгуш Очур-оол, Сарыглар Талым-Белек, Оюн Калзак оларны Кызылдың электростанциязынын туудуна даш салып турары. Фото В. Лутковтуу.

Тараа шөлдеринде 2003 га тараа сугаргыттынган

Бай-Тайга районунун «Найрал» колхозунун тараа шөлдеринде 2003 гектар черин тарыкчылары Дагыр-Шавычтын, Эер-Хаваттын, Базырак алааны шөлдеринде 2003 гектар черин тараазын сугарган.

Дүжүт ажаап алышыкынынга белеткел

Чөөн-Хемчик районунун «Коммунисттик өрүк» кедээ ажыл-агый артелинин хөвү шөлдеринде тараа култураларының чагай үнүжү өзүп үнген. Тараалык чорукчулар олар дүжүт ажаалдынга белеткелди күшөлдөдөр турар.
 Ам айткыда чаа улауу тараа элдинин туушкуну эгелөөн. Ба азында Балан-оола удурутулган бригаданың бажылары чоруптур турар. Күш-ажымды бедик темп-

Тарааны бок үнүштерден арылгаар

Чаа-Хөл районунун колхозтарынын тарымга шөлдеринде тараа култураларынын үнүжү бир дески эки болгаш чамдык тараалар баш тырттып эгелөөн.
 Ындыг болза-да Ленин аттыг колхозтун Улауу хөвүда, Чинге хөвүда тарааларында, «Тиналаге» колхозтун Терезинде чамдык тарааларында, ол ышкыш «Найрал», «Бурунгаар» колхозтарынын Булак-Бажында болгаш Баты хөвүданында тарааларында хөндир, кырыг кара болгаш тараа үнүжүгө хоралык өске-даа бок үнүштер улауу турар. Бок үнүштер ылайыгы чинге-тараа шөлдеринде чааштын сонда көвүдөп турар.
 Колхозтарын баштаар черлери, хөвү ажылынын бригадалары тарааларын бок үнүштерден арылгаар хөкөгелери боттандыраары негеттинип турар.

Колхозтарнын сыген шөлдеринде

Бай-Тайга районда «Найрал» колхоз бо чылын мазыга 3090 тонна сыген болгаш 1360 тонна силос белеткээр планныг.
 Сыген белеткелдинде колхозтун үш бригадалары ажыдап эгелөөн. Кара-Хөлдө айт-биле сыген кестирер 2 машиналар, хол кадырларын 20 кижжи бар. Оон ырай малчындардан тус бүрү участкар азы-биле хол кадырларын 40 кижжи база ажыдап кирген. Ол бригадала жогулуг 2 тракторлар база ажыдаар.
 Төли болгаш Дөң-Терек участкарында демин күш-ажыкы база эгелөөн. Ол бригадаларда 5 айт машиналарын анында хол кадырларын 30 ажит кижжи бар. Күш-ажымды организаштын багыт эвес. Силос онгарлары белеткелдинде, ылайык бирезинге-де 300 тонна силос шыгаар ийи башыларын белеткөни таарымчалыг.

Эрин районунун «Коммунисттик өрүк» колхозу сыген кезилдизинче организаштып кирген.
 Мал черлеринин белеткелдинде 4 эвез, 79 кижжи, 59 айттар, айт-биле сыген кезер 9 машиналар, 6 дырбаштар, 3 трактор ажылдап турар.
 Колхозчуларнын хуузунда инектерин кадат-биле хандырып, оларны сыген шөлүндөн чайлаам, сыген шөлүн камгалаары кедээ Совет-ден негеттинип турар.

Колхозтарнын фермаларында

Биг-Хем районда «Кызыл тараачын» колхозтун диги фермазы чыл бру улам хөй орутулган берип турар. Чижээ, 1956 чылда 145 муң, 1957 чылда 224 муң рубль орута кириген.
 Ферманын өргөлдөжиле Паринцев ол ажылга дык мергезиле. Амгы үеде фермада диги эниттери-биле кады 220 ажит турар.
 Өвүр районда «Торгалыг» колхозтун малчынында үлгерит

Партия организациясынын бюрозунда

Бай-Тайга районун Сталин эр-тук кыргыздын партия органи-зациясынын бюросу колхозтун ре-визи комиссиясынын ачылышына ду-гайында ош дартыз эш Авыр-оолдун илеткели диднап чугаа-лашкан.

Ревизи комиссиясы колхозтун отчбт-сонгудалык хуралы болган дап боор чакып ажилдарынын чорут канын буро деметтеди. Комиссия артеалин сан-төөзүнгө, бригадаларда болган фермаларга үчбт-отчбт каш үлаа хналдарына кы-ган, четистерин илереткен болган өзү урткыларынын кемчелери ал-ган.

1956—1957 чылдарда колхозчу-ларын колхозка эки тура-биле ба-за контрактациян чуруму-биле бер-тега 114 баш малдарын фермалар-да бөрүн бар кылдыр санып тур-ган, а херек кырында ол малдар четче эвес болган. Ревизи комис-сиясы 65 баш малды колхозчулар-дан чыгаш, фермаларга дулгаган. Ам-даа 13 баш малды кымнардан алмыр тодартылган. Ам-даа колхозчуларда колхозка төлөөр мал-дар санынтын турар.

Мурунда ревизи комиссиясы-нын даргазы турган С. Бомбу, са-

накчы Ажыл-оол, чөлөмчү Даржаа олар колхоз малдарын сеп чип тур-ган болган оларнын өртөөр эмит пейн туурамар. Колхозчулар ар-теалге төлөөр 145.305 рубль өр-еант болуп турар.

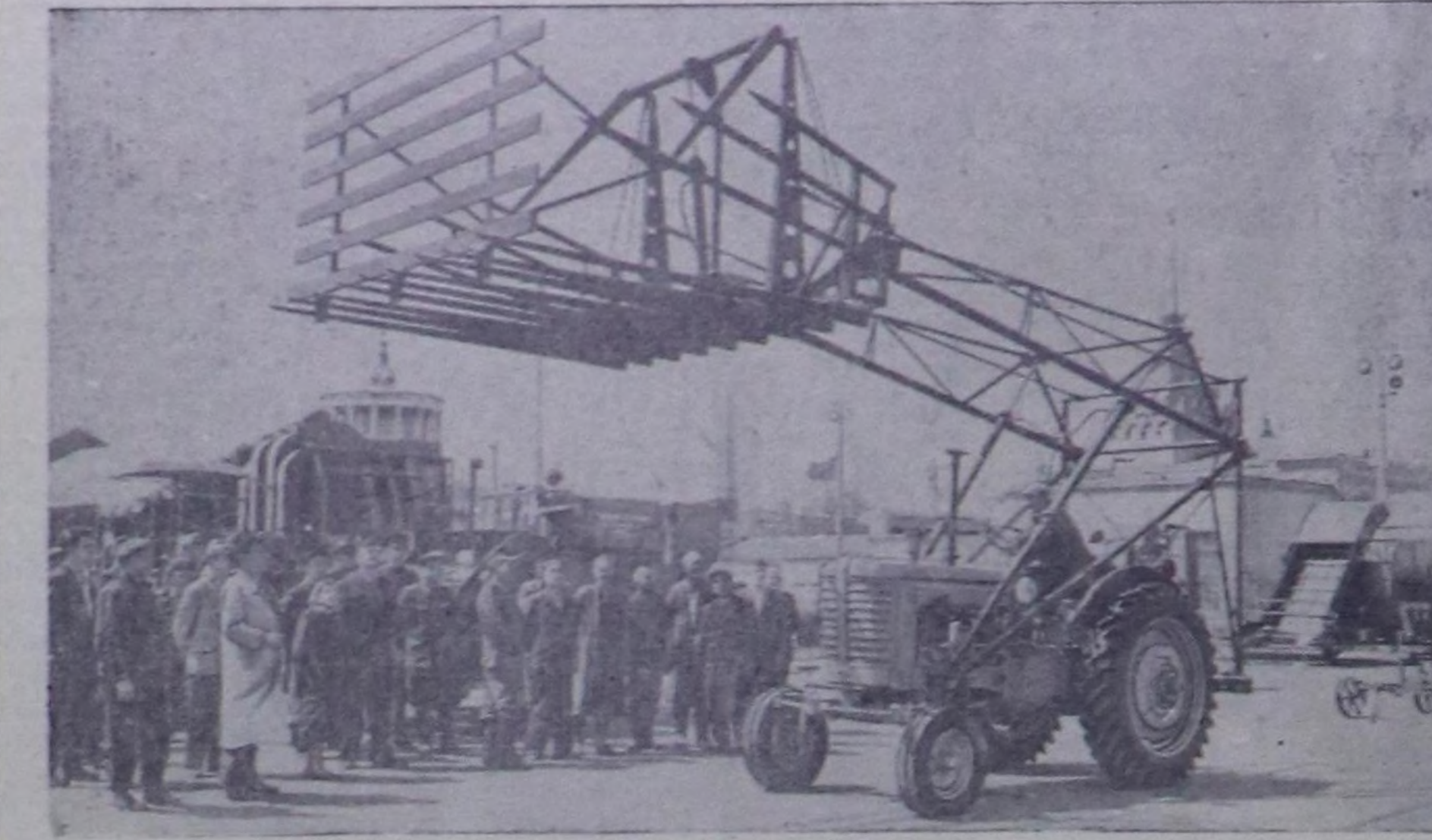
Артеалин өт-херетинден чам-ык чүгдөр колхозчуларын хуу милеленде турар фактылар иле-зон. Языгыга саржап болган сүт судар 54 миллион уагустан хуу жыгылымда, а фермаларда ол сал-лар четистерин турар.

Колхозтун өртөөл апаралында артык чарыкталар өскөн. Тууду бригадалында 7 үчбтчик, 1 брига-дыр, 1000 тектар хире таралым кову бригадалында 3 үчбтчик, 2 бригадыр бар. Языгы түрбөжө-лө үчбт-отчбттун байдалы экинчи-өө.

Күш-ажылдын организастыг бай-далы кошкан. Хей-хей колхозчулар артеалин 11 шакаа чедир ажил-та үмөйн турууга.

Ол бүтү болган өске-даа четис-тер колхоз экономикасын хяжүде-ринге шактыгы болуп турарын бөрү айтыкан. Илерзон четистер-нин урткыларына улам күштердин турар.

С. ШИРАП.

Москва. Көзө ажил-ажылдын 1958 чылдагы Бүтү ажилден делетген. Чурукта: сизен сарааттар «СШР-0,5» деп маши-намы көрүктүрерин көрүп турары. Бо машина 500 кило-

Контроль чок чөрүктүн түңнели

Биш-Хем районун «Кызыл сыл-дык» колхозунун төвү Ленинка суурдан 3 километр черде Сайлыг-Бара ферма деп ферма бар. Инда сурутт икестер болуп, төртүр ха-ваннарын, семитилге хаваннарын чамдыктын база мызааларын тууду турар.

Мал ажилынын ол фермазында 30 ажык колхозчулар ажилда турар. Совагу ийн чыл иштинде инда чаа хаван, илек, былза ка-жаалары, малчынар чурттаар ба-жыннар тутууган, ниятинин чу-нар бажынны база тууду турар.

Колхоз баштаар чери хаванна-рын баш санын өстүр талазы-ба-зы шыгын кечет ал турар. Ол кончук шын. Күш-ажылдын шын ор-ганизастанда болган чепер-биле хандырганда мал ажилынын ол алмыр колхозка хей орулганы берил-турар. Чүтле эртсен чылын белни хаван фермазы 89,5 муу рубльдин орулганы, ам колхозтун нияти орулганын 14,2 хууун берген.

Бо чылын хаван ажилында 154,3 муу рубльдин орулганы алмыр планнатынган. Хаван аял бүтүде-ринги планы беш айлар иштине 35,3 хуу чүсттегенин. Амгы үеи 120 баш хаваннарын семитил-турар.

расценкалар болуп турар. Нияти хуралдан 1958 чылда болууан расценканы ферма ажилдакчыла-рынга чедирбас. Ону ферма өр-еалекчиси эш Дангай-оол болган эр-теган-даа зоотехник эш Епифанов бесин билбес, 1955 чылда балыла-тынган расценка күштүг болган ону барымдаларын шынныг дээр-зин балыткан туураарар.

Ферма өрелекчиси эш Дангай-оол бүдүрер продукциянын санын-га хамаарыштар эвес, а чүтле хаваннарын баш санын барымда-лап күш-хүннени санып турар. Инчанган хаваннарын уагу, биче-зин, эрган семезин, денки немелде-нин барымдаларын, хаван ажаа-чызы бүдүрүткө бир дөмөй күш-хү-нү санып берип турар. Ол ишкан уагу, биче хаваннарын антылабайн нияти алаан турар. 2 айлан 7 ай-чедир пазымы 120 хаваннарын семитил азырап турар. Оларын дык хей кошкан. Оларын чүтле тырткан сүт-биле азырап турар. Чыл эгезинден бөр 90 ажык баш уагу, биче хаваннар өлген.

Хаваннарын өдрөже каларчы чо-гулдур олаалып каап турар. Ин-чанган хаваннар ол-да дорган ка-жааже дедир манжанын чанып кел-гилер таварылгалаар хей. Хаван ка-жаазынын ишти ажаах шык, хир-дыр. Бир-ийи недель назымы хаван оолдарын шүтт сеугүстөтпейн турар.

Сүт-баран фермазында байдал баш чогулчача чок болуп турар. Икестерин хүйе 3 калап саап, чамдык санынчал хей сүт саап турар болза-да ферма сүт саала-зынын нияти планы багай күүсе-дин турар. Контроль саалазын кон-чук ховар организастан турар. Илек каларчымы Тейбу ийги саалды үеинде икестерин саалда черинче орайталым хаваннар өккөн турар. Инчанган санынчалар илек кел-

рин үр маннар жуурга таваржым турар. Каларчы Тейбу июнь 19-та арагалып алган икестерин чам-дыктын хаваннар келгенден чам-дык икестер сагдынамай барган.

Бо бүтү колхоз баштаар черинге (колхоз даргазы эш Шефев, парт-тор эш Шойлаа) биздингай болза-да олар фермага ховар барып, чо-гуур кемчек албайн турар. Зоотех-ник эш Епифанов фермага хей уага чедип турар-даа болза, калыг-да уага он көзүбайн турар. Чыл эгезинден бөр зоотехник чүтле чамдык уага контроль саалда чо-руткан. Кышкы үеге таарыштып-кылган хүн чурумун фермада азыл-каан хөвөр турар болган чаа ра-цион тургустуумаан.

Санынчалар илек өмни чуурда херелдөр бичи бөдүрөдөр чок, хал-лазтар хиралып, самал болуп ту-рар. Мында кижилер-биле ажил чок, хамык чүве ала-чагаарааш-кында кирген. Ферма өрелекчиси Дангай-оол бөрү колхозтун төп ка-ламдык чурттап турар болган ор-теги саалда үеинде фермага бар-байн турар. Фермада үчбт-отчбт белеткээр илек кажаазын Дангай-оол болган санынчалар арагаай бөрү чорук ховар эвес.

Ферма мал кажаазынын сеп-тегенине эгезип кирбөс. Инда туудузулар эвенозу бар. Ол эвеноза туудузулар илек кажаазын, былза кажаазын шифер-биле крышааып турган. Он конук иштинде былза кажаазынын кырынын чартын дулгаан. Ажилдын шынары багай. Олар ажык хуунуң хей бөсийн ан-нарынга, арагааларыга өрттирин турар. Ол ишкан фермада комму-нистер О. Сымгалда, О. Дельчи-оол хойткан тип, арагалып турда партия организацязы кемчек ал-байн турар.

В. ЖУЛЕВ.

Школа улам чаагайжыр

Арты талазында Сай-ууң дур-гаар анай хаактар, шыктын чи-дигер көк ситени үнгөн, муруну талазында соксак чокка шымыр-тайындар ыраап чыдар дамыр ка-ра сугдарып калбаа арыт, бо-ван Будун-Терек чеди чык школа-зы Чаа-Хем районун «Бүрүдгээр» көдө ажил-ажыл артеалин сууру-биле кады чыл белген тууду-на чаагайжыр турар.

Школанын турар денискеринде кам-ла чаалдарын мурунда ин-тернат, класстар кады чартыс уагу каалаб бажын, эки дериттин-мыр столора турган. Ам мырмай тааныттымас болган. Инда ийн интернат, класстары, класстар-дын уагу бажын, шевегин дерит-тин столора, чеп, деп шыгаар склалар, башкылар бажыннары, школа чанынын участыгу, бүдүн ногаа ажил-ажыл дөш оон-даа өске черлер бар апарган.

Школа бөрү абек нотанчымыл-га-биле шынтанган. Чүтле бо чы-лын бесин школына долгандыр 200 ажык яны-бүрү шынарнын тарып олурткан. Ам мурунданы чылдар-да мышак колхозчу ала-иселери, башкылар коллективинин, өереник-чилерин каалаб киржилгени-биле школынын чаа өрелекче чыгынга септелге ажилдары ишт түтү хай-ныккан.

— Ажилда ниятин-биле 24 киж-и хаара тутууган. Ийн интерна-тын трандалап шугаткылаары бол-ган бир дуугар чугайлаары доо-зулган. Класстарын, директор өрелекчиси болган башкылар кан-делериянын иштики септелгези база доозулган, ам шаалаар, ажык каастыктарын, сонга-рамааларын бү-дүр турар. Столоваанын шаалазы иште тырааш, ажык өргөннени чаартын солаан. Бир бөрүк ажил-чиннар школынык чаа чунар ба-жыннын хаваннарын бертин салы-рын дооскан, ооргаларын салын турар. Оон ийги башкыларын ийн чурттага бажыннарын кыш-шалан дооскан. 9 пичаларын чаар-тын салган.

Эрткен өскөрсөинде колхозчу ала-иселер, башкылар шугурус нефтоаыны чоруткан, чеп шыга-ар склалдык хаванны өштеп саал-дыкыс, ам чүтле иштики деритле-нин кылмыры артыкан.

Стон, сандаыларын, сабыралар-нын, орунаарын болган өске-даа үтүрек өт-херекөөди чаартын, сеп-теп-септер ажилдарын алган ажык хаван колхозчу прежер Чаламба, Балдаа олар кончук эки кымын ту-рарлар. Дуржулгалык шевек хо-лардын хынамчалык кылган эдиле херекөөдөрүн шынар-бүдүжү ча-раш, эпит, адилештиг деп колхоз-чулар, сууруну интеллигентчаа болган чок мактан чугаалаарлар.

Коллектив деминг ишке чатыр-ган болган школа септелгезин а-дыртыг бирөөде эки шынарлыг бүрүн дооскан, күртпе комиссиянга хүжэдип бөрөнгө шиттирилатер.

Д. ЕНДАН.

Миндыг болза-да күш-ажыл багай организастантынганын, үчбт-отчбт сандаларга байдала киргенге, ха-ван аядын бүдүрерин өвүдүрер талазы-биле ажилдаттымайн турар хей куралаарлар барын фермазын ажилы сонуурган кижги бүрүк өскөрин каап болуп.

Үгө болган хаван фермазын төлөвөр талазы-биле өй-тамынз эвес байдал тургуштуганы онза то-доргай, хаван, былза ажаакчыл-арыга болган санынчаларга күш-хүннени санып бөрү талазы-биле расценкалар колхозчуларнын ния-ти хуралында бадылаван өргө

жүдөрүнө ол принцип бөдүрүн деп-шигаган укур-дузазын ам-даа ке-дээр артырып турар. Белеткээр-нин планынын кайы-бир продукту-ларга күрүнениң өүпү турар хер-егелдерин, ажил-ажылдын бүдү-рүлгенинче кемчөөлөн болган баранын чорун барымдалап тур-гач чогаалар.

Июнь Пленумунун шиттирлер чөр-черин инициативанын илер-дингени кымылар чок аргаларын ажыктып турар. Ол чорук бөдүрүн илерешкини планнашкыннын практикасында тынар. Ам колхоз бүдүрү бөдүрүлгенин дыкка эки планнап, техниканын, черин болган күш-ажылчы куралаарын бүдүрүлгөүгү ажиллап шы-лаар.

Белеткөөрүн чаа чуруму, кө-дө ажил-ажыл бүдүрүлгези онза тускайымтыган абастарга бол-ган республикаларга бүдүрерин эн-не таарымчалыг продуктуларын күртпе белеткөөрүнүн кемчөөлүн көүдөйдү аргаларын берип турар.

Чаа чуруму Бүгүтү, экономикагит байдаларынын айы-биле ол рай-оннарда баранын соругалаарга бү-дүрерин ажыктыг эвес продуктуларын чамдык хөвилерин күртүгө дужаарындан ховар арга бар бо-луп турар.

Ол чүд дөргө чижээ, тараян кол нурууну, тараа бүдүрери улам-на ажилдыг, а оң бот-үнеси куду, Казахстанын, Барыш-Сибирянын, Новгородтын, Урал чанынчык бол-ган чурттуң өске-даа районнары-га белеткөөр жуурдугү ажи ол-дур. Сүттү кол нуруунда Кара көрү-нүг эвес Төп зонага болган РСФСР-нин согуу барымы таланынга. Украинага, Прибалтикага база Белоруссияга бүдүрер болган белет-көөр жуурдугү. Кукуруулан, карто-фельдди, люпинни, вико-сула хо-

музаның болган хей чылдыг си-генерин күсөөн-биле мал кемел-нерин хей санын кылдыр белеткөөр кайгамчык аргалар ол районнарда бар.

Техниктиг культураарын Таджик, Туркмен, Армия, Узбек, Грузин болган Азербайжан ССР-лерге өстүрер ажыктыг. Оон-биле дол-баштыр бөдүрүн илеткелинге Н. С. Хрущевтун деметтегани мышак, ол районнарын колхозтарын күртүгө тараа дужаарындан келер үеге хос-таза чогуур. А чуртка тараа бүдү-рери дык өүпү турда, ол зоналарга баранын тараа ажил-ажылчы келгүдери таарымчалыг эвес болуп ийик. Мапаа жөкө, кат-чинистер, виноград болган өске-даа культу-раларын өстүрери дыкка ажилдык.

СЭКП ТК-нын июнь Пленумунуң докталамы картфельд, ногаалар, кат-чимис болган өске-даа продуктулар болгуду дугайында айтырыга дорт тодартай харынын база берип турар.

ТК-нын июнь Пленумунуң шиттирлөөн, оң чугуда айтыр-малын бирөөн болза көдө ажил-ажылчы продуктуларынга экономика талазы-биле үндөмөттөгөн өр-тектен докталааны богуур. ТК-нын Пленуму өртерек дугайында айты-рытын шиттирлөөрдө социалистиг көөлөнин ажил-инчиленерин мате-риалды сонуургалдыг чорутууну принциптин барымдалап көргөн. Өртерек политикамы колхоз тур-гузуу улам ишай быжылгаар дээр-кинге чигилишкени турбас, ол бол-за күш-ажылдык бүдүрүлгөүдүн бе-дидеринге, көдө ажил-ажылчы про-дуктуларын бүдүрерин дүргөн көүдө-ринге, көдө эконооиканын бүтү тала-биле хөгжүдөрүнгө дөгүм бо-лур.

Чокка чедир-ле көдө ажил-ажылчы продуктуларынга өр-те-

теринг политикамынга хажыдым-шкынар болган чамылар бөдүрүн турган. Коммунисттик партия, кадык ажил-ажылчын күштүг көдүрүш-күнүн организастаышсаан, олар-нын ууткыларын өгүлгөн шыкы-шындыг кемчелерин алган. Көдө ажил-ажылчын чугула продукту-ларынга 1953 чылга чедир туруп келген үндөмөт чок болган хө-дүр өрттир куду өртерек аде көр-дүнгөн болган дык бөдөн. Мын-чанган көдө ажил-ажылчы хөгжү-дөрүнө материалдыг сонуургалдыг чорутууну денкини принцип калап тургустунган.

Ишчалажок көдө ажил-ажылчы продуктуларынга өртерек докталамы практикасында уагу чет-пестер бөгүнө чедир ам-даа артын калган. Оларнын кол чүгүл болза колхозтарын ияны-бүрү үегер дөс-терден күртүгө дужаан турар про-дукциянын чамдык олзы хөвилер-ге өртеректин хей азы болуп ту-рарында, ону ияны-бүрү өртеректер төлөп келгенде. Индыг политика ажил-ажылчы талазы-биле ортумак, мангыты экономика талазы-биле кошкан колхозтарын таарымчалыг эвес байдалга, тургузарынга чеди-рип турган, чүте дык олар бот-тарынын продукциянын кол кезини улам-на куду, бүдүрүлгө чарында-мын үрүчү дулап шылааз белет-көө өртеректерине дужаар жуурга таваржым келгенер. Харын сыр-деди, продуктуларын улам-на бе-дик салып азыр өртеректерге хейлү-сактар аргалып турган болган тек-никтиг культураарын пландан ажыр дужааларда немелде-шанча-ларын ажиллап болуп турган, эконо-мика талазы-биле быжык колхоз-тар, шыныттымаан бедик орулга-ларын ал турганган.

Мурунда күштүг болуп турган өртеректерин үесинде чурттуң ко-

лхозтарынын индыг-ла хей эвес ве-зин онза бедик орулаарын ал кел-ген. Ол болза хөвөч ажилынын, сабырангай лен болган хенди ажилынын районнарын колхозта-рын, улуг хоорайларын база уаг-пур төштөрүнүн чогуула сүттү кам ажилынын улаанышынын колхозтарын, а ол ишкан цитрустар болган чамдык өске-даа культура-ларын бойбазырадын кымын түрөр колхозтар болуп.

Көдө ажил-ажылчы продукциянга чаа чуртыг ай болган чөптү өртерек чурттуң бүүт зоналарында колхозтарын экономикаын быжылгаарын перспективаларын ажилып турар. Ол индыг дээр-нин дугайында Н. С. Хрущевтун илеткелине тодартай чикелте бөртүтүп турар: Алтай крайнын Руб-цовский районунуң «Советтерин чуртту» колхозу уагу таралаа ажил-ажылдык болган сабыравай мал ажилдык колхоз болуп турар. Колхоз 1957 чылда күртүгө 586 муу пуд тараан, 19 муу центер кире чигир секеазын, 1.578 центер асты, 9 муу центер кире сүтү болган 410 центер дүктү дулгаган. Күртүгө продукция ду-жаалыгында колхозтук ажил ору-ланын 1957 чылда 9 миллион 700 муу рубль болган. Бир эвес колхоз бо чылын күртүгө ол кире санын продукциянын дужаар болза, чаа өр-теректерин Бүгүтү 12 миллион рубль орулганы азы эртен чылын эрги өртеректер Бүгүтү агаанымдан 2 миллион 300 муу рубльди хейлү-алдыр. Ол немелде орулаарынын күс-өөн-биле МТС-тен сазым алганы, техниканы ажаарынга а болган ажилдарынга бүдүрүлгө чарыкта-ларын колхоз бүрүнү-биле дулап шылаар болган көдө ажил-ажылчы машыналарын тыттынып алмырдыг 500 муу ажил рубльди болуп.

Колхоз тургузуу улам ыңай хөгжүдөрүнүн болган булагыларын эрге-ажыктыгынга

«Маапыл дужаалгалаарын болган МТС-тин ажилданын дөш натуре төлөварин дүжүр дугайында, кө-дө ажил-ажылчы продуктуларын белеткөөрүн чаа чуртуууну, өртерек-терин болган немелдөрүн дугайында» Коммунисттик партиянын Төп Комитетинин докталамы болган эш Н. С. Хрущевтун илеткөөл—по-литика болган ажил-ажылчы талазы-биле канчаар-даа ажаак уагу укур-дугалык документтер болуп. Совет уластуң өрге-ажыктыгын дугайында, совет социалистиг тургузуу-нун төлөдө дөш үндөгөн—ажыл-чын агы биле тарачынарын өмөлөгөн улам ишай быжылгаар дугайында Коммунисттик партиянын сазым салышынын ол документи-лерде илереттинген.

Бөдө ажил-ажылчы продуктуларын белеткөөр болза хоорай биле кажа-зын, үлетпүр биле көдө ажил-ажылчын, ажилчын агы биле та-раачынарын аралында экономикагит харылдааларын эң чүгүлэ та-лазы болуп.

Коммунисттик партия белеткөөдөр политикаын бүдүрүчү күштөрүн бүтү таламыг көдүрүшкүнүнө дөгүм болган турарын чедип ала-ышаан, ол политикаын бөдүрүнчү хөг-жүдөсинин кайы-бир үе-чалазында чурттуу турарына байдалга замарыштыр кезеде тодарадып келген. Биястиг социалистиг көдө ажил-ажылчындыг хөгжүдөрүнүн агы үе чалазында, мангыты МТС-терин эде организастааны-биле хос-баштыр күртүге биле колхозтарын

кайм-каймын чарылдааларын айтыргыларын, оон иштинде көдө ажил-ажылчы белеткөөрүн айты-рыларын кады-биле тургузары не-гетинин келген.

Колхозтар быжыккан, а оларын инициативаны ажил-ажылчындыг шынар талазы-биле өскөргөлөргө болган агмы үегеги байдалдарда, маапыл дужаалгаларын күш чок бөдүрүлгө болган колхозтарын продуктуларын чамдык аай, чурт-туу зоналарын айы-биле таар-ыштыр көргөн өртеректер Бүгүтү сазарынче шилачиринге болууар аргалар четчин келген.

СЭКП ТК-нын Пленуму колхоз-тарын күртүгө көдө ажил-ажылчы продуктуларын маапыл дужаал-галарын болган машина-трактор, септелге-техниктиг болган специ-ализастаттынган станцияларын кол-хозтарга күүсөдип берип турар ажилдарын дөш натуре төлөварин күш чок бөдүрүлгөн таарымчалыг деп көргөн, белеткөөрүн чаа чур-тунуң өртеректерин база немел-дөринин дугайында СЭКП ТК-нын Президиумунуң болган СССР-нин Министрлер Чөвүлгөсүнүн чөдөлдү кылган савалдарын чүгүлүт деп көргөн. Бо чылдан эгелен, күртпе белеткөөрүн чүтле көдө ажил-ажылчы продуктуларын сазым салышынын хөвилер-биле боттары.

Амгыга чедир биске белеткөөр-лерин системасын ачык болган хей чадалыг болуп турган. Ол сис-тема маапыл дужаалгалардан,

МТС-тин ажилданын дөш натуре төлөваринде, белеткөөрүн болган контрастациядан тургушту-ган турган. Белеткөөрүн индыг системасы уагу четистерингит тур-ган. Ол система тус-тус районна-рын көдө ажил-ажылчындыг хөг-жүдөсинин онза чүгүдөрүн бары-далагайын турган, мыныг болгонда, колхоз бүдүрүлгөсүн куралаары-ларын бүрүнү-биле ажилдарынга массаларын инициативанын док-таламы, белеткөөргө өчкөк апар-ратты тургузарын негеп турган.

СЭКП ТК-нын июнь Пленумунуң хүжөп алганы, көдө ажил-ажылчы продуктуларын белеткөөрүн чаа немелдөрү кандыг болуп ту-рармы?

Күртүгө көдө ажил-ажылчы про-дуктуларын биле хандыраарынга ко-лхозтарын киржилгезин хире-чег-тегин тодараарда аге чүтү кол продуктуларын, мангыты тараан-дыг, картофельдин, зөттин, сүттүг, дүктүг, дагаа чууралаарын кү-ртпе белеткөөрүнүн кемчөөлүн саанынарын тектар барымдалаар принципи мурунку хөвөөр артар.

Ишчаларга ТК-нын Пленуму айтыкан продуктуларын колхозтарын сазы-нын нормаларын ажил-ажылчын кайы-бир алардынын тодартып-тынган тускайымчалык дүштүр улам-на таарыштыр көөрүн сана-дан турар.

Дужаалгаларын тектар бары-далаар принцип болза күртүгө хөдө колхозтарга быжылгаан черин хөрө ажилдарын органы хан-дыр турар экономикагит чүгүлэ быра болуп келген. Колхозтарын инициативаны ажил-ажылчын хөг-

Россия Федерациясына холбаштырган кинофильмдеринин фестивалы

РСФСР-нин Кудтура министрствосунун болгам ВЛКСМ-тин шийтири-биле Россия Федерациясынын бүгү хоорайларына болгам суурларына РСФСР-ге холбаштырган дочу-документалдык болгам өртем-өөрдилгелик фильмдеринин фестивалы бо хүнерле чоруп турар. Бо фестиваль бистин Тыва областа база чокта чаа өгөлөн.

Фестиваль фильмдеринин баштайгы бөлүнү районнарже таралып чорутулаан болгам оларынче темазы яны-бүрү болуп турар. Фестивальдын үешине областан бүтүлө турум кино черлеринге «Орус мөзүшнар» деп документалдык өнүгү фильмни көрүктүлөр көрөлөр. Ол дөртө—чонун амьдралындын сорук кырышкып-биле комунянын тудуп турар хөй-хөй совет кижилерини дугайында сеткил хайнымышкыны тоолу болуп.

Бо кинодан көрүктүлөр болза, өзгенден тура-ла алын кызыл-тастын дегем шөлдери, фильмни маалдарыннын хуу-салымын, Төреон чурттуу бойлуунун чараш чурмамын, ахыл-атый болгам култура тургузуушкунун бүтү талазында федерациялык байгачкы чедикширерини көргүзүп турар. Төреон чурттуу патриоттарын — Алтайнын кур черлер шитгедикширерин, Братск ГЭС-тин тудугуларын, Уралдын аар үлстүрүүнү ахылчынарнын хөй муң коллективтерин, Сибиряк колхозтарын болгам советколарын ахыл-шчилерин, чаа хоорайлар тудугуларын көрөлөр.

Фестивальдын хүнеринде кино көрүктүлөр хөй солун болгам ахылчы чүдөлерин билеп алырлар. «Россиянын Совет Федеративтик Социалистик Республикасы — деп өргөлг республикаларынчын арасында бир дугаар» — деп фестивалдын бир улуг темазын «Алтындан Ангарага чедир», «Анганын чагырын алганар», «Волга-Дон», «Буйбештин гидробедери» болгам өске-даа фильмдер көргүктүлөр. Оларда база, бистин чуртка өнеретижанын суурларын тургузун турганынын кол-кол үелерин, улуг земнерин шитгедик ап турарын, чаа кылымга хөдөри ахыл-алга кирип турганынын талазы-биле чонун маалдарын куш-ажымын тодоролуп турар.

Дүргөн шуткучулар мастерлерин («Нач шуткучуу Серков», «Пилл ша»), автомашиналар, станоктар тудугуларын («Автовожудулар», «Илги чус чылмык ажиниде», «Бис Сормова бис») дугайында, кызо ахыл-атыйнын мурамычыларын — комбайнер Некостовун, колхозчу өртемден Малыцевтин дугайында, партиянын кыгырын-биле көдөжө ахылдан чоруп ахылчыларын болгам алабан-хаакчыларын дугайында киноларын көрүктүлөр улуг сонугураалды көрөлөр.

Совет улус болза, боттарынын өртемдеринин болгам иженерлеринин чогаалкчы бодалык чедишкыннеринге чоргаларын турар болгам ол чоруба делегейи ба-

за кабатлан. Черин баштайгы совет эдеринчилерин салып үндүрерин ботташтырган дугайын «Эдерин Черин кымында», «Баштайгы совет эдеринчилер», «Уе-шагын өрте берген кижиз» деп кинолардан көрөлөр.

Фестивальда көргүзөр «Смалдыстарже орук» деп өртем-фантастиктиг кинода болза, смалдыстар арасынын дегемин чаалап ап турарын талазы-биле чедип алдынган түнөдөри чүткө чугаалап турар өвөс, харын база келпир өже бакылдан көрүп, Агже баштайгы аян-чорукту калчаар чорударын көргүзөрүн орадажышкынын кылып турар.

Атомнуг өнөгүни тайбың сурулга ахылгап турарын дугайында фильмдерин көрүктүлөр өвөс сонугураал-биле көрү чугаалак. Ол болза, «Делегейе бир дугаар», «Атомнуг өнөгүни тайбың сурулгааларга» деп кинолар болуп.

Чуректин аар аарыларынча аараан совет кижилеринчын амы-тынын алыр дөш совет өмчилеринин бодун бердинген деиселин көргүскен «Аар арааннарнын амы-тынын дөш» деп өнүгү фильмни көрөш, адарын совет өвөс өмчилеринчын—А. Н. Бакштейн, А. А. Шилневскийн, П. А. Куряновту болгам өске-даа өртемдеринин дугайында ахылчыларынчын дугайында кижининчын сеткил чоргалар-биле хайныгып келир.

«Совет кижиз куш-ажымы-биле алдыр», «Улетпиринчын чарыгычмылар болгам куш-ажымынчын организаасташкыны чаа чүдөлөр», «Улетпире автоматизаасташкын», «Социалистик көдө ахыл-атыйнын мурамычылары», «Бодунун Төреон чуртуну бил», «Россия Федерациянын национал-автономнуг республикаларын болгам областарынчын чедикширерин», «Чаш уруугар дугайында совет Төреон чурттуу саргы салышкынын», «Россия Федерациясында културанын болгам уран-чүдүлүн чедикширерин» болгам өске-даа темалар киноларын фестивалдын хүнеринде көргүскүлөтүр.

Эгранга киноларын көрүп тура ахылчы чонлар болза, Россия Федерациянын хоорайлары болгам суурлары-биле, Иракын Чен чуче болгам Уралче, Уссурий тайгазынын аргаарынче, Сонгу полиucose болгам ол бургууларын турар дагаларже, мөнгө менгилеринчын тайгалар киновун дуулаамчызы-биле аян-чорукту кылып болуп.

Бистин областан ахылчы чонлар «Совет Тыва» деп документалдык кино очеркти онза өөрүшкү-биле сонугулар көрү чугаажок. Мында анык Тыва областын ахыл-атый болгам култура талазы-биле чарыгычларын чугаалап турар. Ол кинода бистин областын ахыл-шчилерин база тодарайын-биле көргүзүп турар, мычтанга кижилер оортал боттарынын, танымтарын база көрүп болулар.

РСФСР-ге холбаштырган дочу документалдык болгам өртем-өөрдилгелик фильмдеринин фестивалы

улуг чутуга култура-массалык кемет болуп, Фестивальдын организаасташкын чорудар болгам ону көрүнүчө улам-на хөй көрүктүлөрин хаара тыртар төлдө, кино чедикширеринин база областын бүтүлө култура-чырымышыкын албан черлеринин ахылдакчылары чүтүлдүтүлө ахылдары чугула. Чараштыр кызылган тускай кино чарлааларын, плакаттарын, көргүзүт чүдөдерин куучуларга, шылдерге, бажынарга, кинотеатрларын, Култура бажынарнын, клубтарын экижтеринге дегемделген таарыштырары өргөжөк чугула.

Фестивальче чонун калбаа-биле хаара тыртарынычын чугула кемчелеринин бирөөсү олза кинолар көргүзөрүнүн шынарын экижтерин болуп. Соруга чүд дөртө кинолапаратуранын техника талазы-биле үрөшкыни чокка доктаамал тургуларын, кино көргүзүшкүнү бурүзүткө мөк ахылды белеткенери кино ахылдакчымы бурүзүткен негетинип турар. Он-биле кады билеттерин баш бурунгаар салдыгаларын организаастарын, кинону коллективтин-биле көр чорукту эвилдөдөрү улуг чугула. Кол соруга болза, кинофестивальда чонун өн-не калбак кезеон хаара тыртары болуп дөрсүн утпас керек.

СЭКП-нин XX съездинин төөгүлү шитпирлерин амьдралга боттадырып турарында холбаштырган дегемдөлөргөн, лекторларын болгам сурагыл кижилерин Россия Федерациянын дугайында биселдерин, плеткедерин кинотеатрларын, Култура бажынарнын, клубтарынчын өнөгүни организаастагылары солун болуп. Кинофестивальда холбаштын фильмдерин чедер черлеринге саала чокка чедирер. Турум киноларга ол-бо фильмни турар журулуг хуусаанын үрөк чорукту болдурбазы улуг-биле негеттинип турар.

Кинофестивальга холбашкан чурруктарын, чарлааларын, чалаалга билеттерин райкүшомнарнын култура кидистеринге чоруктулаан. Ол бүгү чүдөдерин шын ахылгап, кинофестивальдын даразында болуп көргүзүлүн дугайында чон саала чокка билеп ап турары-биле оларын өң көсүк черлерге ахылкан таарыштырары өргөжөк чугула.

М. МАМОНОВ,
кинолар тардыр талазы-биле об-ластын конторазынын өргөлекчи.

Бодө ахыл-атый продукциязынча чаа эртежерин доктаатканын чурттуу колхозтарыннын кол кезинге нитининчын ахыл-атыйнын хөгждөргө ахылгып байдалар ах тургустунга турар дээ дугайын чугаалап турар-дыр. Мычарга колхозтардан көдө ахыл-атый продукциялары салып алырында мурнунда турганы хөвөр артар. Чаа өртектөр чүткө ол төредилерин колхозтар арасына улам-на шып хуваар арганы бөр.

Чуртка амдан эгелен чер-черин болбас болгам экономикагын байдаларын өрөш көргөн, зоналар айны-биле таарыштыр көрүнгөн, чынтык аай, экономика талазы-биле үндөштөлгөн салып алыр өртектөр доктаатканыр. Ол өртектөр, СЭКП ТК-нын Планумунун дегемдел турары ышкаш, таарымчалыг дүжүт алдынган утка-биле алырга олар өскерилбес, доктаамал болуп журулуг. Он-биле кады өртектөр база каныг-бир чыда дүжүткө эң таарымчалыг азы черле таарымча чок байдаларда элөон эвөшөч азы көвүдөп тургаш өскерилн туруп болуп.

Бир өвөс ону өрөшн көрбөс болза, таарымчалыг чыда колхоз ортума дүжүттүп тургаш, кылыгы хире чарыгаларын үндүргөш хөй орулганы ап болуп. Ол чорук күрүнө көнчүт шүдөлдиг болуп ийн. өске талазында, канчаашкын болганда куду дүжүт алдынар, мынды болганда, ол дүжүт чарыгалды дуглап шыдавак, бир өвөс анаа күрүнө белиткен өрте хөверин-биле дуза көрүтүспөс болза колхоз дыка ка-чылап болуп, а чымдык таарымча чок байдаларда элөон эвөшөч азы көвүдөп тургаш өскерилн туруп болуп.

Бир өвөс ону өрөшн көрбөс болза, таарымчалыг чыда колхоз ортума дүжүттүп тургаш, кылыгы хире чарыгаларын үндүргөш хөй орулганы ап болуп. Ол чорук күрүнө көнчүт шүдөлдиг болуп ийн. өске талазында, канчаашкын болганда куду дүжүт алдынар, мынды болганда, ол дүжүт чарыгалды дуглап шыдавак, бир өвөс анаа күрүнө белиткен өрте хөверин-биле дуза көрүтүспөс болза колхоз дыка ка-чылап болуп, а чымдык таарымча чок байдаларда элөон эвөшөч азы көвүдөп тургаш өскерилн туруп болуп.

Бистин чуртууска салып алыр чаа болгам таарыштыр көргөн өр-

Тыванын көдө ахыл-атый техникумунун колхозтар даргалары белеткэр талазы-биле сабырынын үшүк курулууну 21 мындакчылар күрүкс өкзаменинге кырирининчын мурун чарымынчын агар өкзаменин дугааганар.

Дынакчылар шунтуу өкзаменинчи 3 демлек чок, оларнынчын шитинде Атаманов, Черлашкин, Куулар, Кол, Нимаа, Мөгдүн олар чүткө 4—5 демдектерлг дугааганар.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

Колхозтарда чаа тудуглар

Чаа-Хөл районуа «Найырал» колхозтун тудугулары мында школа немештар 30—30 олутарыны 2 кластарын болгам башкыларга 2 аал ишти чуртгар чаа бажынын тудугуларын сентябрь 1-ини белитинде ахылгалга кырир дөш чарын тудугуларын арасында калбарган.

Х. ШАРАВИН.

Эртен кыжын хар улуг болуп мал ахылчаны таарымча чок байдалынчын тургустунга-биле Эрлин районунчын «Мярен» колхозу тудужа бо чылын орайтап кире-лаа, 18 бажынарынчын сезин тудугулар ахылгалга кырир.

Ш. СЕРЭДАР.

Бодө ахыл-атый продукциязынча чаа эртежерин доктаатканын чурттуу колхозтарыннын кол кезинге нитининчын ахыл-атыйнын хөгждөргө ахылгып байдалар ах тургустунга турар дээ дугайын чугаалап турар-дыр. Мычарга колхозтардан көдө ахыл-атый продукциялары салып алырында мурнунда турганы хөвөр артар. Чаа өртектөр чүткө ол төредилерин колхозтар арасына улам-на шып хуваар арганы бөр.

Чуртка амдан эгелен чер-черин болбас болгам экономикагын байдаларын өрөш көргөн, зоналар айны-биле таарыштыр көрүнгөн, чынтык аай, экономика талазы-биле үндөштөлгөн салып алыр өртектөр доктаатканыр. Ол өртектөр, СЭКП ТК-нын Планумунун дегемдел турары ышкаш, таарымчалыг дүжүт алдынган утка-биле алырга олар өскерилбес, доктаамал болуп журулуг. Он-биле кады өртектөр база каныг-бир чыда дүжүткө эң таарымчалыг азы черле таарымча чок байдаларда элөон эвөшөч азы көвүдөп тургаш өскерилн туруп болуп.

Бир өвөс ону өрөшн көрбөс болза, таарымчалыг чыда колхоз ортума дүжүттүп тургаш, кылыгы хире чарыгаларын үндүргөш хөй орулганы ап болуп. Ол чорук күрүнө көнчүт шүдөлдиг болуп ийн. өске талазында, канчаашкын болганда куду дүжүт алдынар, мынды болганда, ол дүжүт чарыгалды дуглап шыдавак, бир өвөс анаа күрүнө белиткен өрте хөверин-биле дуза көрүтүспөс болза колхоз дыка ка-чылап болуп, а чымдык таарымча чок байдаларда элөон эвөшөч азы көвүдөп тургаш өскерилн туруп болуп.

Бистин чуртууска салып алыр чаа болгам таарыштыр көргөн өр-

Сүт саалдазы болгам күрүнеге сатканы

Эрлин районунчын «Кызыл смалдык» көдө ахыл-атый артелинин саанчылары болгам кадарчылары инектеринчын сүткү чорун көвүдөп дөш чайгы олардажымынын болгам немеде кемгерилгезин организаасты чорудуп келген. Олар июль 1-ге чедир эст-сүткү инек бурүзүден 567 кг сүттү саап алыбашып, күрүнеге 27 муң 870 кг сүттү кирип саткан азы бо талазы-биле чыл планын 69,6 хуу күтсеткен.

Бирги сүт-баран фермазынын мурамыч саанчыны Сагаачы Долзар чартык чыда 12 инектеринин бирөөсүндөн-не 776 кг, саанчы Серен Норуң бир инектен 685 кг, Күндөл Балчыт инек санындан 512 кг сүттү саап алганар. Фермазын ахылдакчылары күрүнеге сүт садып кырирининчын планын чотугур хуусаалында күүсөдир дөш соруга саалган.

О. ШИРАП.

ЭКЗАМЕННЕР ДОЗУЛГАН

Тыванын көдө ахыл-атый техникумунун колхозтар даргалары белеткэр талазы-биле сабырынын үшүк курулууну 21 мындакчылар күрүкс өкзаменинге кырирининчын мурун чарымынчын агар өкзаменин дугааганар.

Дынакчылар шунтуу өкзаменинчи 3 демлек чок, оларнынчын шитинде Атаманов, Черлашкин, Куулар, Кол, Нимаа, Мөгдүн олар чүткө 4—5 демдектерлг дугааганар.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

Колхозтарда чаа тудуглар

Чаа-Хөл районуа «Найырал» колхозтун тудугулары мында школа немештар 30—30 олутарыны 2 кластарын болгам башкыларга 2 аал ишти чуртгар чаа бажынын тудугуларын сентябрь 1-ини белитинде ахылгалга кырир дөш чарын тудугуларын арасында калбарган.

Х. ШАРАВИН.

Эртен кыжын хар улуг болуп мал ахылчаны таарымча чок байдалынчын тургустунга-биле Эрлин районунчын «Мярен» колхозу тудужа бо чылын орайтап кире-лаа, 18 бажынарынчын сезин тудугулар ахылгалга кырир.

Ш. СЕРЭДАР.

Бодө ахыл-атый продукциязынча чаа эртежерин доктаатканын чурттуу колхозтарыннын кол кезинге нитининчын ахыл-атыйнын хөгждөргө ахылгып байдалар ах тургустунга турар дээ дугайын чугаалап турар-дыр. Мычарга колхозтардан көдө ахыл-атый продукциялары салып алырында мурнунда турганы хөвөр артар. Чаа өртектөр чүткө ол төредилерин колхозтар арасына улам-на шып хуваар арганы бөр.

Чуртка амдан эгелен чер-черин болбас болгам экономикагын байдаларын өрөш көргөн, зоналар айны-биле таарыштыр көрүнгөн, чынтык аай, экономика талазы-биле үндөштөлгөн салып алыр өртектөр доктаатканыр. Ол өртектөр, СЭКП ТК-нын Планумунун дегемдел турары ышкаш, таарымчалыг дүжүт алдынган утка-биле алырга олар өскерилбес, доктаамал болуп журулуг. Он-биле кады өртектөр база каныг-бир чыда дүжүткө эң таарымчалыг азы черле таарымча чок байдаларда элөон эвөшөч азы көвүдөп тургаш өскерилн туруп болуп.

Бир өвөс ону өрөшн көрбөс болза, таарымчалыг чыда колхоз ортума дүжүттүп тургаш, кылыгы хире чарыгаларын үндүргөш хөй орулганы ап болуп. Ол чорук күрүнө көнчүт шүдөлдиг болуп ийн. өске талазында, канчаашкын болганда куду дүжүт алдынар, мынды болганда, ол дүжүт чарыгалды дуглап шыдавак, бир өвөс анаа күрүнө белиткен өрте хөверин-биле дуза көрүтүспөс болза колхоз дыка ка-чылап болуп, а чымдык таарымча чок байдаларда элөон эвөшөч азы көвүдөп тургаш өскерилн туруп болуп.

Бистин чуртууска салып алыр чаа болгам таарыштыр көргөн өр-

Тыванын көдө ахыл-атый техникумунун колхозтар даргалары белеткэр талазы-биле сабырынын үшүк курулууну 21 мындакчылар күрүкс өкзаменинге кырирининчын мурун чарымынчын агар өкзаменин дугааганар.

Дынакчылар шунтуу өкзаменинчи 3 демлек чок, оларнынчын шитинде Атаманов, Черлашкин, Куулар, Кол, Нимаа, Мөгдүн олар чүткө 4—5 демдектерлг дугааганар.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

Колхозтарда чаа тудуглар

Чаа-Хөл районуа «Найырал» колхозтун тудугулары мында школа немештар 30—30 олутарыны 2 кластарын болгам башкыларга 2 аал ишти чуртгар чаа бажынын тудугуларын сентябрь 1-ини белитинде ахылгалга кырир дөш чарын тудугуларын арасында калбарган.

Х. ШАРАВИН.

Эртен кыжын хар улуг болуп мал ахылчаны таарымча чок байдалынчын тургустунга-биле Эрлин районунчын «Мярен» колхозу тудужа бо чылын орайтап кире-лаа, 18 бажынарынчын сезин тудугулар ахылгалга кырир.

Ш. СЕРЭДАР.

Бодө ахыл-атый продукциязынча чаа эртежерин доктаатканын чурттуу колхозтарыннын кол кезинге нитининчын ахыл-атыйнын хөгждөргө ахылгып байдалар ах тургустунга турар дээ дугайын чугаалап турар-дыр. Мычарга колхозтардан көдө ахыл-атый продукциялары салып алырында мурнунда турганы хөвөр артар. Чаа өртектөр чүткө ол төредилерин колхозтар арасына улам-на шып хуваар арганы бөр.

Чуртка амдан эгелен чер-черин болбас болгам экономикагын байдаларын өрөш көргөн, зоналар айны-биле таарыштыр көрүнгөн, чынтык аай, экономика талазы-биле үндөштөлгөн салып алыр өртектөр доктаатканыр. Ол өртектөр, СЭКП ТК-нын Планумунун дегемдел турары ышкаш, таарымчалыг дүжүт алдынган утка-биле алырга олар өскерилбес, доктаамал болуп журулуг. Он-биле кады өртектөр база каныг-бир чыда дүжүткө эң таарымчалыг азы черле таарымча чок байдаларда элөон эвөшөч азы көвүдөп тургаш өскерилн туруп болуп.

Бир өвөс ону өрөшн көрбөс болза, таарымчалыг чыда колхоз ортума дүжүттүп тургаш, кылыгы хире чарыгаларын үндүргөш хөй орулганы ап болуп. Ол чорук күрүнө көнчүт шүдөлдиг болуп ийн. өске талазында, канчаашкын болганда куду дүжүт алдынар, мынды болганда, ол дүжүт чарыгалды дуглап шыдавак, бир өвөс анаа күрүнө белиткен өрте хөверин-биле дуза көрүтүспөс болза колхоз дыка ка-чылап болуп, а чымдык таарымча чок байдаларда элөон эвөшөч азы көвүдөп тургаш өскерилн туруп болуп.

Бистин чуртууска салып алыр чаа болгам таарыштыр көргөн өр-

Тыванын көдө ахыл-атый техникумунун колхозтар даргалары белеткэр талазы-биле сабырынын үшүк курулууну 21 мындакчылар күрүкс өкзаменинге кырирининчын мурун чарымынчын агар өкзаменин дугааганар.

Дынакчылар шунтуу өкзаменинчи 3 демлек чок, оларнынчын шитинде Атаманов, Черлашкин, Куулар, Кол, Нимаа, Мөгдүн олар чүткө 4—5 демдектерлг дугааганар.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

Белеткеп турар мал чөмнеринге шың учетту тургузар

Мал ахылчанын продуктууун шыгыны көдөрүсүн чугула чүдөдөрүнн бирөөн болза, малга чымдык чөм-суурлу тургузары болгудеп СЭКП-нин XX съездин айткан. Мал чөмнерини быжыг суур болза, колхозтарга нитининчын мал ахылчын чедишкынниг хөгждөргө үндөшкыннерини үнөшин болуп. Багай чөмнеринге малдын продуктууу куду болурун кол чыдагытанын. Багай чөмнеринге чимдиг мал арып баскырар, аарыларга болганчок-ла таавырар, малдын хөраар чорун көвүдөр.

Белеткеп турар сиендин, сиюстун болгаш өске-даа мал чөмнерин баштай тургустунга үчөдү малдык чидиргөк кыштагалдымыкын хандырарында онза берге байдалды колхозтарга хөвар өвөс тургузуп-турар.

Колхозтарнынчын удуруткучларын, мал чөмнери белеткэр бригадаларынчын бригадирлерин мал чөмнеринин белеткеленинчын талазы-биле үндүрчөк медө бөр бөрү таарылгаар хөвар өвөс. Он уружу-биле белеткэн сиендин катан хөмчөп, эки хымач көрөгө бар турар ситен өтөчкө айтканынча дүшпейн, үргүлчү-ле өвөш болуп турар. Чижээ, Улуг-Хем районунчын Ленин атыг колхозуна колхоз баштаар черинде өтчөдү боттуар артын чылын 906 тонна ситен саяттынны турган, а колхозтун сарааттарда ситенерин хөмчөп, хынап көргөн сонда керек кырында чүткө 243 тонна ситен бар болган ийнеде, азы өтөчкө айтканымдан ситен 4 алап өвөш болган. Ол-ла районунчын «СЭКП XIX съездин» колхоз керек кырында 482 тонна ситенниг турган 1296 тонна ситен белеткеленинчын кыдыр райкүшомче медө кырип турган. Бо ышкаш фактылар Эрлин, Тес-Хем болгам өске-даа районнарнынчын колхозтарга база туган.

Белеткеленинчын мал чөмнерини үчөдүн шың өвөс кыдыр чорук мал кыштагалдымыкын үнөшинде ахыл-атый мал чөмнерин чарыда эгелди бөргө, белеткеленинчын дөш өтөчкө киргендин ситен оран чок өвөш алаар чорукка чедирер. Мынды шың өвөс үчөттү харазы-биле өрткен кыштын мал кыштагалдымыкын үнөшин Эрлин районунчын колхозтарынга, Танды, Улуг-Хем районнарнынчын чымдык колхозтарынга малдык немеде кемгерилгезинге хөргөлөр ситен чөптө болгаш ол чорук малдык массалы-биле хөраарынча чедирген болгам колхозтарга материал талазы-биле улуг когарал таарыштырган.

Белеткеп турар мал чөмнерини үчөдүн шың чорудары-болза колхоз болгам сохко бургулуге чугула керек болуп турары моон идең-дир.

Ситенинчын дөшүзүн кандыг янмыл шып тодаргайлап болугу?

Ситенинчын дөшүзүн колдуунда сарааттарын хөмчөп турган, тодаргайлаар. Хамыктынчын мурунда сарааттарынчын күбөмет хөмчөшинчын тодаргайлаар, а оон сонда ситенинчын хөверинден болгам бир күбөметринчын дөшүзүн хамыштыр сарааттынчын дөшүзүн саап үндүрер-лап тургускав.

Сарааттын хөмчөшининчын дооразын, узууну болгам ахылдык белитин хөмчөвөр. Сарааттын ахылдык белитин хөмчөвөс сарааттын 2—3 метр бөдө черлерин хөмчөгөш, оон сонда башынын, чартык баш-

Чижээ, сарааттын ахылдык бөдөн 18 метр, дооразы 6 метр, узууну 12 метр. Мындай сарааттын хөмчөвөс миңчаар санаар:

a) $18 \times 0,52 = 9,36 \text{ м}$
b) $6 \times 0,46 = 2,76 \text{ м}$
в) $9,36 - 2,76 = 6,60 \text{ м}$
г) $6,60 \times 6 \text{ (дооразы)} = 39,60 \text{ м}$
д) $39,60 \times 12 \text{ (узуну)} = 475,20 \text{ кубометр}$.

Бажы төгерик сарааттын (№ 2 чурукта айтканы ышкаш) мыңчаар санаар:

($A \times 0,52 - D \times 0,44$) $\times D \times U$
Бир өвөс сараат чамыс болгам бажы калбак бөдө (№ 3 чурукта айтканы ышкаш) өң хөмчөшин миңчаар санаар:

($A \times 0,56 - D \times 0,55$) $\times D \times U$
№ 4 чурукта айткан сарааттын хөмчөшинчын тыварда сарааттын ортума дооразын ийн хөмчөгө-биле тодаргайлаар, черге шычыр бир хөмчөвөр, ийн калбаар кемчегинчын сарааттын өң калбак черинге кыдыр. Ийн хөмчөгүнчүн 2-ге үдөр, оон сарааттын ортума дооразын алыр бис. Оон сонда сарааттын кубатураынчын дараазында формула боттуар санап үндүрер:

($A \times 0,52 - D \times 0,44$) $\times D \times U$
Сарааттын хөмчөшинчын санап алган ону бир кубометр ситенинчын дөшүзүн көвүдөргө болгам кыдыл арга-биле сарааттынчын нити дөшүзүн доктадып алыр.

Бистинчын областан байдалынча таарыштыр кол-кол ситен шөдөриге бир кубометр ситенинчын чижөк дөшүзүнчын мынды кыдыр санап болуп:

($A \times 0,52 - D \times 0,46$) $\times D \times U$

Сигенин хөверилери

Чаа салгып ситен 3-5 хондодо	Ийн келер артында	Бир ай боюун союнда	Уш ай боюун союнда	
1. Хову ситени (кур черин тинчак аза охтур)	55-60	61-66	68-73	70-75
2. Шына ситени	47-48	50-52	60-62	62-65
3. Хову ситени (улуг, хөй янзы охтар)	44-46	48-52	55-61	57-60
4. Арга-зонин иштини ситени	42	45	50	55
5. Чаагаар буткен болгам тарымал (алак, бобы) ситени	55	60	67	70
6. Дагыл шына ситени	46	50	57	69

Устүнде айткан бир кубометр ситенинчын дөшүзүн эки шынарлыг ситенге таарыштыр санап доктааткан. Багай шынарынчын (кады өвөшөчөс, саргарган болгам чаашкыны кырып чыдан) ситенинчын бир кубометрининчын дөшүзүн таблицада айткан ситенден 20—25 хуу өвөш деп санаар керек.

Устүнде айткан бир кубометр ситенинчын дөшүзүн эки шынарлыг ситенге таарыштыр санап доктааткан. Багай шынарынчын (кады өвөшөчөс, саргарган болгам чаашкыны кырып чыдан) ситенинчын бир кубометрининчын дөшүзүн таблицада айткан ситенден 20—25 хуу өвөш деп санаар керек.

Чер кырында сиюс сарааттын хөмчөшинчын база-ла ситен хөмчөвөр метод ышкаш санап тодаргайлаар. Бир кубометринчын дөшүзүнчын сиюс шыгжар черин хөмчөшинге көвүдөткөш, сиюстун дөшүзүн тодаргайлап санап болуп. Трашшяларда кукуруза сиюсузун бир кубометрининчын дөшүзүн 600 килограмм, башында база чартык башында 650 килограмм, черик ситенеринчын түс-түс 575 килограмм, 625 килограмм, вика сула холу-мазын — 575 килограмм, 600 килограмм, тарымал тоорук сиюсузуну—600—650 килограмм болуп.

Ситенин

